

De la Cantina Săracilor la Căminul de Bătrâni și ajutorarea copiilor evrei din Viena

Din istoria de 170 de ani de activitate a Asociațiilor Femeilor Israelite din Timișoara

Dr. Lajos Kakucs

De ani de zile m-au preocupat gânduri legate de unele aspecte ale istoriei evreilor din Banat și în special din Timișoara. M-a bucurat foarte mult că după prăbușirea dictaturii comuniste, cel puțin teoretic, s-au deschis posibilități pentru o apropiere cât de cât obiectivă de tema aceasta, deosebit de vulnerabilă pentru istoriografia românească.

În cei 10 ani, perioada cuprinsă între 1975-1985, în care mi-am desfășurat activitatea la Muzeul Banatului din Timișoara, atât documentarea, cât și tratarea temelor legate de istoria evreilor, și a celorlalte minorități etnice sau religioase, erau deosebit de controlate. După plecarea mea definitivă din țară, în vara anului 1985, preocupările mele s-au orientat în primul rând spre găsirea unui loc de muncă, care în cazul meu, ca și în cazul majorității istoricilor emigrați era departe de temele cu care ne-am ocupat mai înainte. Pe de altă parte, distanțele până la sursele de cercetare, arhivele din Budapesta și Timișoara erau mari, ceea ce a ridicat piedici serioase în cercetare. În ciuda acestor greutăți, am continuat cercetările mele vechi, legate de istoria industriei și agriculturii din Banat între anii 1717- 1918, pe lângă care am urmărit cu atenție și apariția studiilor referitoare la istoria evreilor din Timișoara. În această direcție, după 1990, pe lângă studii mai mici, au apărut unele lucrări mai ample ale lui Victor Neuman, Ionel Popescu și Tiberiu Schatteles, lucrări, care au lărgit simțitor cunoștințele noastre despre contribuția evreilor la istoria Timișoarei. Totuși, referitor la istoria orașului Timișoara lipsește sau mai puțin documentată a rămas prezentarea rolului pe care evreimea a jucat-o la geneza și întărirea vieții civice a urbei. Și aici nu ne gândim neapărat la aspectele legate de dezvoltarea industriei și comerțului orașului, ci în primul rând la transformarea urbei, predominantă între 1717-1867 de o elită militaro-administrativă bine organizată, dar rigidă, a unui oraș, care deja în preajma primului război mondial a fost caracterizat de o elită burgheză - intelectuală multinațională. Ori, inițiatorii, premurgătorii, și în bună parte realizatorii acestei vieți burgheze progresiste, cu asociațiile ei culturale, sportive și de binefacere, era și în Timișoara, ca în marea majoritate a orașelor mai mari ale monarhiei, pătura evreimii liberale.

Lupta pentru emanciparea evreilor din Ungaria, a fost sprijinită și de delegația Comitatului Timiș la dieta din Bratislava între anii 1832-1836, care cerea emanciparea evreilor și acordarea drepturilor juridice egale cu ceilalți cetățeni ai țării. Unul dintre cei mai înfocați luptători pentru emanciparea evreilor - din aceasta delegație - era Császár Sándor, vicecomitele comitatului Timiș, între anii 1829-1835.

În ceea ce privește Ungaria, începutul acestei transformări pornește cu aplicarea legii XVIII din anul 1840, care a liberalizat și pentru evrei activitățile în domeniul economic, comercial, precum și folosirea forței de muncă străine. Paragraful 5 al legii amintite, a ușurat substanțial înființarea societăților culturale și de întraajutorare socială. Chiar dacă în multe orașe, ca în Timișoara, aplicarea acestei legi a fost tergiversată, totuși, conform surselor vremii, în preajma revoluției de la 1848, o cincime a evreilor din orașele libere regale din Ungaria, se preocupa cu industrie și comerț. În cadrul atmosferei erei liberale din preajma revoluției de la 1848, în anul 1846 au fost înființate - după informațiile noastre - Asociațiile Femeilor Israelite din Cetate și din Fabric.

De la început trebuie să subliniem, că nu am reușit să găsim sursa cea mai sigură despre istoria Asociației Femeilor Israelite din Fabric, publicată în anul 1921 de rabinul Singer Jakab. Despre istoria Asociației din Cetate ne informează ziarul *Temesvarer Zeitung* din anul 1923 care, în articolul „75 jähriges Jubileum des Israelitischen Frauenvereins”- relatează despre serbările legate de aniversarea (întârziată cum sublinia ziarul) înființării Asociației Femeilor Israelite din Cetate. Înființarea ambelor societăți în anul 1846 a fost confirmată și de lucrarea: „Alt Temesvar im letzten Halbjahrhundert 1870-1920”, editată de Josef Geml în anul 1927. Pentru a sublinia importanța înființării timpurie a acestor societăți în Timișoara, amintim că instituții similare au fost înființate la Debrecen în 1850, Oradea 1869 și Pesta 1866.

În anul 1846 conducerea Asociației Femeilor Israelite din cartierul Fabric (Temesvári Gyárvárosi Izraelita Nőegylet) a fost asigurată de un comitet condus de Charlotte Fischl, și membrii: Babette Fischl, Charlotte Schlachter, Katalin Kohn, Johanna Pollak, Lisette Spiller, Julia Jeiteles, Maria Mezer, Therese Rechner, Resi Blau și Hanni Goldstein. Asociația a angajat moașa, Eva Ruhig, care arată, că una dintre scopurile primordiale ale asociației era sprijinirea orfanilor, văduvelor nu numai celor din rândul evreilor, ci și a tuturor religiilor din Fabric. Această deschidere față de toți locuitorii din Fabric, explică și sprijinul de care se bucura asociația din partea soției căpitanului orașului, Paul Besselinovits, (probabil Veszelinovits n.n. Kakucs), care a devenit și membru activ al asociației. Pe lângă doamna Veszelinovits, între sprijinitorii asociației îl găsim pe farmacistul Jaromiss, negustorul Stein și proprietarul băii de aburi din cartier, Constea.

În ciuda legislației relativ tolerante față de evrei, în primele săptămâni după izbucnirea revoluției din primăvara anului 1848, în multe orașe din Ungaria au fost semnalate mișcări antisemite deosebit de virulente. Așa s-a întâmplat și la Timișoara, la adunarea populară din 18 martie 1848, ținută pe Piața Libertății, ce se chema atunci Piața Prințului Eugen. Cu această ocazie, slujbele religioase au fost oficiate în corturile de rugăciuni instalate separat pentru comunitățile ortodoxe, catolice, evanghelice și respectiv pentru cea a evreilor din Timișoara. Cea a evreilor a fost atacată cu pietre. La această adunare a fost ales un comitet de înființare a Gărzii Naționale, comitet condus de Johann Nepomuk Preyer, Ignatz Felix și Georg Kraul. Conform punctului nr.12 al hotărârilor votate la adunarea populară din 18 martie 1848 la Timișoara, membrul gărzii putea să fie orice cetățean al orașului fără deosebire socială și religioasă. Adunarea l-a numit la conducerea gărzii viitoare pe fiul generalului baron Johann Carl Hiller de Butin (1748-1819), pe maiorul în retragere Gundar Hiller. Se pare că deja în zilele revoluției, studenții și elevii școlilor superioare din Timișoara, Seminarului Catolic

și al Facultăți de Filozofie, ultimul existent între 1841- 1848, au organizat o Gardă Studențească, al cărei statut a fost aprobat de Ministerul Culturii deja la data de 13 mai 1848.

Deoarece o bună parte a membrilor vechilor Gărzi Cetățenești se opuneau primirii evreilor, atât în gărzi vechi cât și în cele recent înființate, evreii din Timișoara s-au organizat într-o gardă separată. Chiar dacă o hotărâre a judecătoriei din Timișoara, datată din aprilie 1848 a dispus intrarea evreilor în Gărzi Civile existente, primirea lor a început numai după 16 iulie. Atunci s-au înrolat în Garda Națională din Timișoara evrei locali ca: Assael János, frații Schlesinger și Ausländer, Mevorach Abraham, Haldele David, Wolf Solquir, Amigo Ignátz, Derera Izrael, Szabadi Emanuel, Hazai Ernő, Beamter Móric, Fischbein Mór, Nissim Áron, Grünblatt Ignác, Politzer Henrich, Schmied Rudolf, Vásári E. Henstädter, Waldmann Nathan, Stern Jakab, Spitzer Jakab, Spitzer Ignác, Deutsch József, Weinmann Lázár, dr. Manovill Miksa, dr. Reiner József, dr. Türk Wilmos și dr. Schwimmer Móric. Hotărârea magistraturii orașului pentru primirea evreilor în Garda Națională din Timișoara a fost salutăată și de redacția ziarului „Temesvarer Wochenblatt”, care în numărul 30 din 1848 scria: „ Ehre und Lob unserer wacheren Bürgerschaft,..., die durch diese einstimmige Aufnahme der Israeliten zur Garde...bewies, wie sehr es Ihr am Herzen liege, um die allbeglückenden drei Genien: Freiheit, Gleichkeit und Brüderlichkeit zu erhalten”.

De menționat este, că deja în timpul slujbei comune ținute pe Piața Prințului Eugen, cortul de rugăciune al evreilor a fost atacat de o parte a populației. În zilele următoare atacurile și amenințările împotriva evreilor s-au concentrat asupra celor din Cartierul Fabric, unde o parte a populației, condusă de cârciumarii Maz, Kreutter și Suchan au cerut alungarea evreilor stabiliți aici în ultimele decenii. Presiunea antisemită din Fabric era așa de puternică, încât conducerea orașului a trebuit să cedeze și să pregătească o listă a celor care erau prevăzuți să părăsească localitatea. Desigur, o altă parte al cetățenilor au protestat împotriva acestui plan și în luna aprilie 1848 se aflau la Pesta două delegații din oraș, una cerând alungarea evreilor recent stabiliți în Fabric și alta, condusa de Adolf Naschitz și Jeiteles Markus, din partea comunității din Fabric – luptând pentru rămânerea lor în oraș.

Hotărârea Comisiei Juridice a guvernului revoluționar maghiar, semnată de Klauzal Gabor, Szemere Bertalan și Pulszky Ferenc a ordonat conducerii orașului Timișoara să asigure „libertatea personală cât și proprietatea privată” a tuturor evreilor din oraș. Hotărârea guvernului în privința menținerii ordinii a fost garantată de prezența Gărzii Civile din Timișoara , aflată sub comanda primarului Johann Nepomuk Preyer. Activitatea gărzii a fost onorată cu donația de 1.130 de forinti a comunității evreilor din Cetate, precum și cu suma de 400 de forinți, toata averea Asociației Femeilor Israelite din cartierul Fabric.

În timpul revoluției, dar mai ales în primăvara anului 1848, în comunitățile evreiești vecine cu Timișoara, cum era Arad, Lugoj și Becicherechul Mare, au fost semnalate încercări de organizare ale unor asociații cu tendințe reform-liberale al evreilor.

După înăbușirea revoluției de la 1848-1849, toate organizațiile și asociațiile civile, desigur și cele ale Asociației Femeilor Israelite din Cetate și Cartierul Fabric, au fost desființate. Reînființarea lor, cu drepturi mai restrânse și sub controlul sever al autorităților devine posibilă abia după apariția legii din 26

noembrie 1852, mai târziu având o libertate mai mare - după intrarea în vigoare a legii XLIV din anul 1868. Statutul Asociației Femeilor Israelite din cartierul Fabric din anul 1868 se păstrează la Arhivele Naționale Ungare din Budapesta (Magyar Országos Levéltár- MOL).

Din relatările ziarului Temesvarer Zeitung din 24 decembrie 1923, reiese că deja în anul 1846 a fost înființată și o Asociație a Femeilor Israelite din Cetate. În raportul jubiliar scurt din ziarul amintit, secretarul asociației, Josef Delmar, sublinia că asociația din anul 1846 a fost înființată sub conducerea doamnei Maria Charmann, în prima căsătorie, Gotthilf , care de altfel, a stat în fruntea asociației până în anul 1895. Din cauza evenimentelor nesigure din timpul revoluției din anii 1848-1849, activitatea femeilor israelite din Cetate a fost reluată abia în anul 1856 sub conducerea președintei din 1846, și a membrilor: Regina Rosenberg, soția domnului Ignatz v. Eisenstädter, Rosa Geschmann și soția domnului Edward Gotthilf. Asociația reînființată în anul 1856 avea un capital social de 300 de Guldeni. Articolul relativ scurt din anul 1923 informează despre conducerea asociației din anul 1910 compusă din : Președinta, doamna Salomon v. Sternthal, vicepreședinta Luisa Weis și casiera doamna Anton Nasko. Statutul asociației din anul 1860, intitulat „Temesvári Belvárosi Israelita Nőegylet alapszabályai” se păstrează la Arhivele Naționale Ungare din Budapesta. Un nou statut al asociației din 1868 se păstrează tot la Arhivele Naționale din Budapesta.

Pe lângă activitatea lor socială obișnuită, cele două asociații s-au distins în mod deosebit în timpul foametei din anul 1864, urmată de secetea din anul 1863, când s-au organizat și la Timișoara punctele de alimentare pentru anevoiași, denumite „Suppen-und Fleischverteilungs- Anstalt” (Népkonyha) un fel de Cantină a Săracilor. Cel din Cetate, instalat în Casa cu axa de fier, („Eiserne Axe”), azi Piața Dr. I. C. Brătianu Nr. 1- avea 213 membri susținători care au donat, adunat și livrat mâncare în valoare de 1.396 de florini, cel din Fabric, cu sediul în restaurantul Crucea Verde „Grünen Kreuz”, a livrat alimente în valoare de 1.203 de fl., iar cel din Iosefin - fără sediul amintit - în valoare de 898 de fl. Autorul studiului citat, nu amintește cine a organizat acest ajutor, dar după cum vom vedea, în Timișoara anului 1864, în afarea asociațiilor religioase: „Bruderschaft der hl. Kindheit”, „Herz Jesu Garde”, „Verein des heiligstens und unbefleckten Herzens Mariens”, „Mariahilf”, adică de fapt asociații de rugăciuni, numai femeile israelite din Cetate și Fabric aveau o organizație cu caracter de binefacere socială proprie. În afara bucătăriilor amintite, Comunitatea Evreilor din oraș a preluat și hrănirea unui număr de 10 școlari.

Pe lângă activitatea din anul 1864, asociațiile femeilor israelite din Timișoara au participat în anul 1879 la ajutorarea sinistraților din Seghedin, când marea majoritate a orașului (5.200 de clădiri din cele 5.600 existente) a fost distrusă, la data de 12 martie, de valurile Tisei. Pentru sprijinirea refugiaților de la Seghedin au fost organizate la Timișoara două bucătării, una în Cazarma Franz Iosef din Cetate, coordonată de reprezentanții tuturor asociațiilor femeilor din Cetate, din partea Asociației Femeilor Israelite, doamnele Marie Scharmman, Adele Schlager și E. Gotthilf și alta din Fabric. Cea din Fabric pe lângă restaurantul „Weißen Lam” a fost organizată în exclusivitate de Asociația Femeilor Israelite din cartier, condusă de doamna Rosa Fisch . Pe lângă ajutorarea refugiaților ajunși în Timișoara, comitetul de organizare înființat la nivelul orașului - condus de

Heinrich Bader, Dr. Ludwig Weiss și Adalbert Strasser - a transportat alimente și haine pentru cei rămași în Seghedin. Ajutorul timișorean a fost apreciat atât la vizita în oraș a împăratului, la data de 17 martie, cât și în ședința parlamentului de la Pesta din 14 martie 1879. Cu ocazia vizitei imperiale, Franz Josef a făcut un scurt popas la ambele bucătării amintite. În Fabric a mulțumit personal doamnei Rosa Fischl pentru ajutorul organizat.

A treia Asociație a Femeilor Israelite din Timișoara, cea din Iosefin, a fost înființată în anul 1871 sub conducerea doamnei Julia Weiss. Urmașii doamnei Julia Weiss la conducerea asociației, erau doamna Emanuel Büchler, doamna Johanna Tarnoczy și doamna Hanni Reiter. Articolul citat din *Temesvarer Zeitung*, ne informează că în anul 1923, președinta Asociației Femeilor Israelite din Iosefin era soția domnului Arpad Naschitz iar cea din Fabric, doamna David Klein. Un statut al asociației din Iosefin, din anul 1871, *Temesvári József-külvárosi Izraelita Nőegylet alapszabályai* se păstrează la MOL.

În activitatea deosebit de rodnică a celor 3 asociații cu 488 de membri a femeilor israelite organizate în Timișoara, un rol deosebit l-a jucat și gradul înalt al școlarizării fetelor din familiile evreiești. În ciuda lipsei unor școli evreiești, în anul școlar 1866 - 1867 în cele 3 clase gimnaziale al Școlii de Fete Notre Dame, dintre 99 de eleve, 49 erau evreice, 35 catolice, 5 calviniste, 5 lutherane și 5 ortodoxe.

De subliniat este că prima Asociație a Femeilor Romano-Catolice din Timișoara a fost organizată abia în anul 1867, sub conducerea doamnei Adele Schlager, cea a femeilor evanghelice în 1889 și cea reformată în anul 1900. Din anul 1895 exista în Elisabetin un „Comitet de dame” român, în frunte cu doamna Floarea Mihailovici, chemat în viață să sprijine activitatea bisericii și a școlii românești din cartier. Cea a femeilor române din Banat a fost înființată în anul 1872 de Emilia Lungu Puhalo sub titlul de "Reuniunea Damelor", iar cea caritativă, socială, din Timișoara, în anul 1905 sub conducerea soției protopopului Dr. Traian Putici din Fabric, născută Maria Maximilian. Prima asociație sârbă din Timișoara, "Societatea Iubitorilor de Literatură Sârbă" a fost înființată de Dimitrie Tirol în anul 1828 în cartierul Fabric. Pe lângă ideile sprijinirii culturii, asociația prevedea asigurarea burselor pentru tineretul studios. Prima reuniune a femeilor sârbe cu scop caritativ a fost înființată în anul 1900 sub conducerea doamnei Julia Demetrovici.

De la Chewra Kadischa la înființarea unui Cămin de bătrâni pentru evreii din Timișoara

Chewra Kadischa - Asociația Sfântă, chemată în viață pentru ajutorarea înmormântării rituale a membrilor unei comunități, îngrijirea cimitirului și îngrijirea bolnavilor, a funcționat la Timișoara și în epoca turcească. Piatra de pe mormântul rabinului și medicului evreu din anul 1636 – Assael Azriel – poate fi interpretată ca și o dovadă pentru existența îngrijirii medicale a locuitorilor orașului. Alte surse amintesc despre existența asociației *Chewra Kadischa* din anul 1748, al cărei sediu se afla după anul 1762 în Judenhof. Un raport al

Camerei de Comerț și Industrie din Timișoara pentru anii 1853-1856 ne informează despre existența Chevrei Kadischa a sefarzilor din Timișoara, care a fost înființată în anul 1732, iar a așkenazilor în 1735.

Tot în Judenhof a găsit adăpost și Spitalul Evreiesc înființat între anii 1805-1826, pentru întreținerea căruia au fost alocați bani deja în anul 1818. Mai târziu spitalul a fost mutat în Fabric, unde a funcționat pînă în anul 1872. Primul statut păstrat al unei *Chewra Kadischa* din Europa datează din anul 1564, și a fost elaborat de rabinul Juda Löw Becatel din Prag. Presupunem, că după 1717, odată cu stabilirea în oraș a așkenazilor, existau în Timișoara două *Chewra Kadischa*.

Statutul *Chewrei Kadischa* al sefarzilor din Timișoara din anul 1874 cu titlul: "Alapszabályzatai a szefardikus testvér egyletnek betegei ápolására és halotaknak izraelita szellemi eltemetésére. Chewra Keduscha Debikor Chulim Vegemilut Chaszidim- Temesvárott"- se păstrează la Arhivele Naționale Ungare din Budapesta (MOL). Statutul sublinează că în anul 1874, asociația împlinea 150 de ani de activitate, ceea ce dovedește că cel puțin din anul 1724 a existat și la Timișoara un statut scris al unei asociații anterioare. Textul din anul 1874 sublinia că odată cu aprobarea statutului, toate asociațiile sefarde similare din Timișoara vor fi desființate. Statutul din anul 1874 face referiri atât la conducerea, la veniturile și cheltuielile asociației precum și la modul de colaborare cu Chewra Kadischa al evreilor germani din oraș.

Legat de Spitalul Evreiesc amintit între anii 1805-1826, la întreținerea căreia au fost alocați bani deja în anul 1818 - trebuie să adăugăm că din anul 1850 se păstrează un statut al Asociației Spitalului Evreiesc din Timișoara („Temesvári Izraelita Korház Egylet alapszabályai”). Strans legat de îngrijirea bolnavilor era și „Maskil el Dol” - o asociație pentru îngrijirea și sprijinirea bolnavilor evrei nevoiași din Timișoara - al cărei statut din anul 1860 se păstrează la Arhivele Naționale Ungare din Budapesta (MOL).

Din punct de vedere cronologic cele două asociații evreiești amintite, „uitate” sau necunoscute de literatura de specialitate din România, au fost înființate paralel, sau chiar mai devreme decât „Cassa comună de ajutor de boală și călătorie a tipografilor Timișoara” / „Buchdrucker- Kranken und Viatikums- Kasse” întemeiată la 30 September 1851 de tipograful Lisecke Alexander (1826-1905) - originar din Prusia, la care au participat 40 de tipografi din localitate.

În anii primului război mondial cele trei Asociații ale Femeilor Israelite din Timișoara, ca și numeroasele alte societăți umanitare din oraș, au contribuit atât la îngrijirea răniților cât și la sprijinirea nevoiașilor. Desigur, lipsa de fonduri, precum și instabilitatea economică și politică a anilor urmați de primul război mondial, nu era favorabilă pentru realizarea unor proiecte cu investiții mai mari cum ar fi fost crearea casei de bătrani.

După informațiile lui Jenő Damó, doamna Dr. Polacsek Klára, născută Auspitz, în anul 1881 la Lugoj, președinta Asociația Femeilor Israelite din Cetate în anul 1908, a fost cea care deja din anul 1922 a inițiat și a pregătit lucrările pentru înființarea Căminului de bătrîni, a Spitalului Evreiesc și a Casei copiilor din Timișoara. Cunoscător deosebit de bun al istoriei locale, Szekernyés János,

subliniază că ideea înființării unui cămin de bătrâni al evreilor din Timișoara a pornit de la președinta Asociația Femeilor Israelite din Fabric, între anii 1914 (?) - 1928, doamna David Klein fiind cea care, în acest scop, s-a angajat pentru o colaborare strânsă dintre asociațiile femeilor israelite din Cetate, Fabric și Iosefin. Căminul de bătrâni a fost amenajat într-o clădire de pe strada Inocențiu Micu Klein 26, (fosta Mező Utca, Feldgasse) din Fabric. Pe lângă donația deosebit de generoasă a doamnei Hübsch David (100.000 de lei), pentru construirea Căminului de bătrâni, sume importante proveneau de la familiile: Tauszig József, Perényi Géza, dr. Rosenthal Marcell, Löw-Beer, Moravetz Gyula, Färber Bernat, Nyiri Jenő, Klein Gyula, Klein Hillel, Kovacs Mor, Deixner Josef, Friedmann Karola cât și de la conducerea celor trei asociații a femeilor israelite din Cetate, Fabric și Iosefin condusă de doamna Polacsek Klára, soțiile domnilor Drexler Miksa și Polgár Adolf. Deschisă oficial la data de 10 noiembrie 1929, cu 5 camere, bucătărie, baie și mai multe depozite, căminul de bătrâni din Fabric a asigurat loc pentru 4 bărbați și 12 femei, de religie mozaică cu o vârstă de peste 60 de ani, fără venituri și bolnavi. De subliniat este că din 5 octombrie 1926, Asociațiile femeilor Israelite din Timișoara au făcut parte din Federația Asociației Femeilor Israelite din Transilvania și Banat (Erdélyi- Bánáti Zsidó Nőegyletek Szövetsége). În deceniile următoare, pe lângă locuitorii permanenți, bucătăria casei de bătrâni a servit masa și pentru săracii comunității. La începutul anilor 1950 casa de bătrâni a fost naționalizată, asociațiile caritative a comunității au fost desființate.

Vorbind despre activitatea Asociațiilor femeilor Israelite din Timișoara de după primul război mondial, trebuie să remarcăm că asociațiile tradiționale vechi, primeau o concurență din partea noilor grupări sioniste care au activat în cadrul WIZO (Women's International Zionist Organisation), cu 55 centre în Transilvania și Banat în anul 1939. Activitatea acestor organizații, pe lângă rezolvarea problemelor sociale locale se îndrepta și spre pregătirea și sprijinirea aliei spre Palestina. Aceste activități erau sprijinite și de organele de presă din Banat, ca; ziarul timișorean Neue Zeit- Új Kor din anul 1920, cât și de publicațiile apărute de editura – Cionista Könyvtár din Timișoara și Kiryat Sefer din Lugoj.

Copii evrei din Viena, în Banat

Chiar dacă prin amploarea ei nu poate să fie comparată cu activitățile prezentate ale Asociațiilor Femeilor Israelite din Timișoara, vrem să semnalăm sprijinul, găzduirea în Timișoara a copiilor evrei din Viena. Pentru a înțelege mai bine complexitatea programului vizînd ajutorarea copiilor din Viena - care au suferit deosebit de mult în timpul și în primii ani de după primul război mondial - semnalăm de la început că ne vom concentra atenția numai pe două aspecte specifice ale temei discutate și anume: rolul doamnei Dr. Eugenie Schwarzwald (1872-1940) și al Asociației Șvabilor din Banat în Viena, în ceea ce privește ajutorarea copiilor vienezi.

Dr. Eugenie Schwarzwald (1872-1940)

Întemeietorea educației fetelor din Austria, Dr. Eugenie Schwarzwald, născută Nussbaum, în Cernăuți, după terminarea liceului în orașul natal, a studiat între anii 1895-1900 germanistică, filozofie și pedagogie la Zürich, singura universitate în limba germană care a permis femeilor să studieze. După terminarea studiilor în anul 1900, Eugenia Schwarzwald a lucrat la Școala de Fete din Viena. Pe lângă activitatea pedagogică deosebit de bogată, împreună cu soțul Eugenia Schwarzwald a participat la organizarea vieții literare și artistice din Viena. În anii primului război mondial s-a angajat în ajutorarea copiilor proveniți din familiile anevoiașe, organizând numeroase cămine de vară pentru ei. Din 1933 a participat la ajutorarea refugiaților din Germania. Anectarea Austriei a surprins-o în timpul unei vizite în Danemarca, de unde a plecat, stabilindu-se în Elveția.

În anii primului război mondial, prin organizarea unei bucătării numită „Akazienhof”, Dr. Eugenia Schwarzwald a pornit acțiunea intitulată „Wiener Kinder aufs Land” / Copii vienezi la țară.

Asociația Șvabilor din Banat, în Viena

Asociația organizată în anul 1882 din inițiativa unui grup de bărbieri, originari din Banat (Balwiere und Bader), a fost transformată la data de 27 mai 1907 într-o Asociație a Șvabilor din Banat în Viena. În anul 1916 asociația s-a alăturat acțiunilor de ajutorare a copiilor din Viena. În cadrul acestei colaborări între anii 1916-1930 au fost găzduiți în Banat în jur de 40.000 de copii din Viena. Marea majoritate a copiilor au fost primiți în localitățile rurale svăbești, care în ciuda dificultăților legate de război, cât și a problemelor de graniță, de după 1919, aveau rezerve economice suficiente pentru hrănirea și întreținerea copiilor. Organizat mai ales de comitetele angajaților de la căile ferate din Viena, copiii din cele 3 transporturi anuale însoțiți de pedagogi cu experiență au stat câte 3 luni în Banat. În comitetul de organizare din Timișoara un rol deosebit l-a avut ziaristul Michael Schaur, redactorul ziarului socialdemocrat Volkswille, care la sfârșitul anului 1923 a emigrat în Statele Unite, după 1945 a jucând un rol important în ajutorarea germanilor expulzați din Europa Centrală și Răsăriteană.

După statisticile vremii, în perioada dintre 1916-1930 au fost găzduiți în Banat 40.000 de copii din Viena, număr relativ ridicat în comparație cu celelalte state europene: 93.000 de copii în Elveția, 66.000 în Olanda, 22.000 în Dania, 10.000 în Suedia, 7.000 în Italia, 5.000 în Norvegia, 1.000 în Luxemburg, 937 în Spania, 700 în Maria Britania, 400 în Franța și 250 în Belgia. Greutățile primordiale în organizarea ajutorului copiilor din Viena în Banat au fost legate de piedicile puse de guvernele de la București și Belgrad privind de viza de intrare a copiilor.

Copii evrei din Viena, în Banat

Informații despre repartizarea unor copii din familiile evreiești din Viena, în familii evreiești din Timișoara, provine din ziarul *Temesvarer Zeitung* din 25 mai 1922. Ziarul relatează despre convorbirile dintre prefectul Comitatului Timiș, Costea Julius, cu reprezentantul căilor ferate austriece, Karl Winter, la care a asistat și

avocatul Biroului Asociației Șvabilor din Banat (Deutsch Schwäbische Volksamt), Dr. Johann Behavetz. La aceste discuții în vederea pregătirii primirii copiilor din Viena în vara anului 1922, au fost dezbătute și aspectele legate de găzduirea copiilor din familiile evreiești din Viena, la familiile evreiești din Timișoara.

Alte Societăți de binefacere ale evreilor din Timișoara

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea avem informații despre înființarea în anul 1883 a Asociației pentru sprijinirea căsătoriei fetelor sărace fără zestre (Leánykiházásító Egylet).

Filiala din Timișoara a asociației baronului Maurus Hirsch (1831-1891), Jewish Colonisation Association – a fost înființată pentru sprijinirea colonizării în Argentina, Brazilia, Mexico și Canada a evreilor amenințați de progromurile din Rusia. Filiala din Timișoara a acestei asociații avea 700 de membri.

Asociațiile Chewra Kadischa și cele ale femeilor israelite din Banat

În literatura de specialitate consultată de noi cuprinzând perioada de timp până în anul 1919, sunt enumerate următoarele Chewra Chadischa și asociații de binefacere ale femeilor israelite din Banat:

Beodra- Statutele Chewra Kadischa din anul 1887 și 1904.

Buziaș - Chewra Kadischa din 1900.

Făget – Statuten des Facseter izrael. Frauen- wohltätigkeits Verein 1871.

Caransebeș – 1901 Chewra Kadischa alapszabályzat.

1884 Karánsebesi Izraelita Jótékony Nőegylet alapszabályai.

1884 Statutendes Karabsebescher izraelit. Frauen- Wohltätigkeits- Vereines.

1894 Karánsebesi Izr. Jótékony Nőegylet alapszabályai.

Lipova- 1870 Chewra Kadischa.

1874 Chevra Kadischa.

1878 Alapszabályai a Lippai Izraelita Testvéri Egyletnek.

1878 Alapszabályai a Lippai Izraelita Szent Egyletnek Chevra Kadischa.

1889 Lippai Chewra Kadischa- Egylet alapszabályai.

1880 A Lippai Izraelita Jótékony Nőegylet alapszabályai.

1885 A Lippai Izraelita Jótékony Nőegylet alapszabályai.

Lugoj -1897 Lugosi Izraelita Árvagyámoltó Egylet alapszabályai.

1894 A Lugosi Izr. Beregápoló és Szegénygyámoltó Egylet alapszabályai.

1913 a Lugosi Izraelita Iskolaegyesület alapszabályai.

1869 Statuten Der Lugoscher israel. Frauen Wohltätigkeits-Verein.

1905 A Lugosi „Talmud Tora Izr. Egyesület” alapszabályai.

Mokrin - 1878 Statuten des israelitischen Frauernvereins in Mokrin.

Zrenjanin- 1885 Statuten der Gross- Becskereker Chevra Kadischa.

1911 a Nagybecskereki Chevra Kadisa Szent Egylet alapszabályai.

1870 A Nagybecskereki Izr. Betegsegélyző Egylet „Maskil el Dol” alapszabályai.

1885 A Nagybecskereki Betegsegélyző Egylet „Maskil el Dol” alapszabályai.

1888 A Nagybecskereki Izraelita Nőegylet alapszabályai.

Kikinda- 1894 A Nagy-kikindai Izr. Szent Egylet(Chevra Kadischa) alapszabályai.

1873 A Nagy-kikindai Izraelita Nőegylet alapszabályai.

1899 A Nagy-kikindai Izraelita Nőegylet alapszabályai.

Sînnicolau Mare -1881 A Nagy Szent Miklósi Izr. Testvérek Szt. Egyletének alapszabályai.

1882 Statuten -Modifikation des Chevra- Kadischa Vereins zu Gross Szent Miklos.

1885 A Nagy Szent Miklósi Izr. Testvérek Szt. Egyletének alapszabályai.

1887 A Nagyszentmiklósi Izr. Testvérek Szt. Egyletének alapszabályai.

1894 A Nagyszentmiklósi Izr. Temetkezési- Egylet alapszabályai.

1881 A Nagy- szent- miklósi Izr. Nőegylet alapszabályai.

1883 A Nagy- szent- miklósi Izr. Nőegylet alapszabályai.

Pancevo- 1878 A Pancsovai Chewra Kadischa alapszabályai.

1917 A Pancsovai Chewra Kadischa Szent egyesület alapszabályai.

1887 A Pancsovai Izrl. Templomdalegyesület alapszabályai.

1881 A Pancsovai Izr. Szegény Sorsu Elemei és Középiskolai Tanulók segélyezésére alakult Segélyező Egyesület alapszabályai.

1873 Statuten des israelitischen Frauen Vereins in Pancsova.

1878 A Pancsovai Izraelita Nőegyesület alapszabályai.

Reșița - 1891 Statuten des Resiczaer „isr. Heiligen Vereins“ Chewra -Kadischa.

1917 A Resiczabányai Izr. Szentegyesület (Chevra Kadisa) alapszabályai.

1912 A Resiczabányai Izraelita Nőegyesület alapszabályai.

Timișoara- 1870 Gemeinde Statut der isr. Gemeinde zu Temesvár Fabrik.

1871 A Temesvári Ortodox Izraelita Hitközség alapszabályai.

1874 A Szeferdikus Testvér Egyesületnek- Betegek Ápolására és a Halotaknak Izraelita Szellemébeni Eltemetésére, Chevra Kaduscha Debikor Chulim vegemilut Chaszidim Temesvárott.

1879 A Temesvári Izraelita Közegyesület Szandekusz Chevra alapszabályai. Az egyesület székhelye. Temesvár Gyárváros.

1882 A Temesvári Izraelita Közegyesület Szandekusz Chevra alapszabályai. Az egyesület székhelye Temesvár Gyárváros.

1914 A Temesvári Schasz Talmud Egyesület alapszabályai.

1908 A Temesvári- gyárvárosi Autonóm Orth. Izr. Hitközségi Talmud- Tóra Egyesület alapszabályai

1911 A Temesvári Talmud Tóra Szegény- és Árvagyerekeket Gyámoltó Egyesület alapszabályai.

1899 A Temesvári Chewra Kadischa Egylet alapszabályai.

1871 A Temesvári Izraelita Hitközség templom rendszabályai.

1899 A Temesvári Izraelita Hitközség templom rendszabályai- Synagogen- Ordnung
der Temesvárer isr. Religions- Gemeinde, Temesvar, 1899.

Backa Topola- 1884 A Topolyai Izr. Szent Egylet (Chevra Kadischa) alapszabályai.

1887 -A Topolyai Izr. Szent Egylet (Chevra Kadischa) alapszabályai.

1895 Bács-topolyai Izr. Szent Egylet alapszabályai.

1886 A Topolyai Izraelita Józékony Nőegylet alapszabályai.

Novi Becej - 1893 A Törökbecse- Aracsi Izraelita Chevra Kadischa (Szent Egylet)
alapszabályai.

1887 A Török – becsei Izraelita Nőegylet alapszabályai.

Vrsac – 1893 Prov. Satzungen der „Heiligen Bruderschaft“ in Wetschetz .

1901 A „Versheczi Chevra Kadisa” alapszabályai.

1885 Az „Izraelita Egyházi Dalkör Verseczen” alapszabályai.

1894 A Verseczi Izr. Nőegylet alapszabályai.

1887 Synagogen -Ordnung der israelische Cultusgemeinde in Werschetz, 1889.

Contact: LajosKakucs@online.de